

OLIWIA KRÓLIKIEWICZ

Od niewolnika po elektroniczną osobę prawną, czyli rozważania na temat podmiotowości prawnej dla AI

From Slave to Electronic Legal Entity – Considerations on Legal Subjectivity for AI

Abstract

The impressive development of new technology in recent years and the creation of machines equipped with artificial intelligence systems that are used in an increasing range of tasks required us, to the discussion of the development of artificial intelligence in relation to its responsibility and legal subjectivity. The aim of this article is to compare concepts regarding a legal entity for artificial intelligent agents based on Polish law and EU law. The research activity adopted in the article is supported by a theoretical method that brings together the professional literature and practitioners who use control over technology, including artificial intelligence, on a daily basis. Additionally, the article is supplemented by a dogmatic and legal analysis of the provisions of the Polish Civil Code, the Animal Protection Act and soft law instruments.

KEYWORDS: artificial intelligence, legal personality, AI Act, legal responsibility, ethics

SŁOWA KLUCZOWE: sztuczna inteligencja, podmiotowość prawna, AI Act, odpowiedzialność prawna, etyka

OLIWIA KRÓLIKIEWICZ – magister prawa, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, ORCID – 0009-0002-8914-7203, e-mail: oliwia.krolikiewicz@gmail.com

Person signifies what law makes it signify.

John Dewey^[1]

1 | Wprowadzenie

Celem artykułu jest znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy któryś z zaprezentowanych modeli osobowości prawnej, fikcji moglibyśmy rozważyć w kontekście systemu sztucznej inteligencji (dalej: AI), szczególnie w odniesieniu do wyrządzenia przez nią szkody. Konieczna jest analiza koncepcji odnoszących się do przyznania statusu prawnego sztucznym agentom i tego, jaki wpływ nowe technologie wywierają na znaną nam tkankę prawną. W artykule posłużono się metodą teoretyczną i dogmatyczno-prawną analizą przepisów polskich ustaw i poszczególnych aktów tworzonych przez unijne instytucje (*soft law*). Założeniem metodologicznym przyjętym w pracy jest oparcie się na aktualnym poziomie rozwoju nauki i wiedzy, wedle których system AI nie posiada zdolności pozwalających mu na intelektualne przewyższenie człowieka pomimo zwiększającego się zakresu jego wykorzystania i potencjału. Za tezę badawczą autor artykułu obrał następujące sformułowanie: już teraz na gruncie obowiązującego polskiego kodeksu cywilnego istnieją regulacje pozwalające zastosować je do AI.

Już teraz zadajemy sobie pytanie, czy AI to podmiot, czy przedmiot? Podmiot to kontrowersyjny status^[2], jednakże, jeśli wziąć pod uwagę jej użyteczność i poziom inteligencji, w debacie o podmiotowości może dojść do przesunięcia punktu ciężkości i zmian powszechnie akceptowanych postaw prawnych i etycznych wobec systemów AI. Człowiek stanowi „agregat danych”^[3], co osłabia kategoryczne rozróżnienie pomiędzy nim a maszyną. Nasycenie danymi jest dzisiaj głębokim i strukturalnym aspektem naszego życia (poczynając od pracy, zabawy, po komunikowanie się, uprawianie polityki, transport i przemysł^[4]). W nauce można znaleźć

¹ Joshua Gellers, *Rights for Robots, Artificial Intelligence, Animal and Environmental Law* (New York: Routledge, 2020), 28.

² Jerome Beranger, *Societal Responsibility of Artificial Intelligence. Towards an Ethical and Eco-Responsible AI* (Hoboken: Wiley, 2021), 158.

³ Sjoukje van der Meulen i Max Bruinsma, „Man as «Aggregate of Data». What Computers Shouldn't Do,” *AI & Society* (2019): 343 - 354.

⁴ van der Meulen i Bruinsma, „Man as «Aggregate of Data». What Computers Shouldn't Do,” 343 - 354.

koncept *Homo ex Data*^[5], a na określenie trendu przechodzenia na rządy algorytmów i systemów je tworzących i nimi sterujących powstał nawet termin algokracja^[6]. Interakcje człowiek–sztuczny agent polegają na tym, że człowiek wymienia z nim informacje regularnie (choćby poprzez internet rzeczy, ang. *Internet of Things*), na bieżąco, nadto AI działa w kręgu społecznym, który jest ukształtowany przez człowieka. Pierwszych rozległych teoretycznych badań nad nadaniem podmiotowości prawnej AI podjął się we wczesnych latach 90. XX wieku L.B. Solum, który twierdził, że „natura ludzkiej inteligencji jest obliczeniowa, a zatem, że ludzki umysł można w zasadzie modelować jako program działający na komputerze”^[7]. Co się zaś tyczy samej moralności: „Etyka silikonowa nie ma korzeni moralnych, jest czysto intelektualną konstrukcją”^[8]. Ciekawym spostrzeżeniem jest, że „człowiek jako istota żywa traci swoje uprzywilejowane miejsce w antropocentrycznym świecie i staje się „organizmem informacyjnym” (ang. *inforgs*)^[9], a „ludzki umysł jest programem”^[10]. Teza ta zyskuje na znaczeniu w Japonii, gdzie uważa się, że rzeczy mają ducha, idąc dalej: system AI jest duszą (lub ma duszę). Jednym z najbardziej entuzjastycznie przyjmujących roboty społeczeństwem jest właśnie Japonia, która wnosi relacyjne spojrzenie na osobowość jednostek technologicznych. Jej kulturowe doświadczenia z robotami sięgają co najmniej XVII wieku, kiedy to wyspecjalizowane lalki-roboty (jap. *karakuri*)^[11] m.in. serwowały gościom herbatę, wygrywały melodię i malowały znaki *kanji*. Współcześnie Japonię

⁵ van der Meulen i Bruinsma, “Man as «Aggregate of Data». What Computers Shouldn’t Do,” 343 – 354.

⁶ Robert Yampolskiy, “AI Personhood Rights and Laws,” w *Machine Law, Ethics, and Morality in the Age of Artificial Intelligence*, red. Steven John Thompson (Hershey: IG Global, 2021), 4.

⁷ Solum, *Legal Personhood for Artificial Intelligences*, 1231.

⁸ Rafał Michalczak, “Animals’ Race Against the Machines,” w *Legal Personhood: Animals, Artificial Intelligence and the Unborn*, Visa Kurki i Tomasz Pietrzykowski (Berlin: Springer, 2017), 9.

⁹ Andrzej Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2021), 188.

¹⁰ Marlena Jankowska, „Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?,” w *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, red. Agnieszka Bielska-Brodziak (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2015), 185 – 186.

¹¹ Wallin, Lisa. *Edo Automata: Tracing Japan’s Robot Heritage to Feudal-Era Karakuri Dolls*, https://www.tokyoweekender.com/art_and_culture/japanese-culture/edo-automata-tracing-japans-robot-heritage-to-feudal-era-karakuri-dolls/ [dostęp: 5.11.2025].

nazywa się „Królestwem Robotów” (jap. *robotto okoku*)^[12]. Bazą stosunku Japończyków do robotów są założenia rdzennej religii kraju, czyli szintoizmu, którego aspekty wpływają na kulturowe predyspozycje. Według jego założeń przedmiot posiada duszę (jap. *tama*), a gdy służy jako narzędzie lub w inny sposób wykonuje zadania w zgodzie z ludzkimi właścicielami, „ożywa”. Roboty częstokroć zachowują się podobnie do ludzi, z kolei roboty antropomorficzne zdarza się nam traktować jak ludzi. Pojawia się zatem pytanie, dlaczego by nie rozważyć nadania im osobowości? Według H. Eidenmüllera: „[...] utylitarna koncepcja «dobra» będzie skłaniać społeczeństwo w kierunku, w którym roboty ostatecznie przejmą dość znaczącą rolę – na mocy prawa”^[13]. Szczególnie w prawie odszkodowawczym potencjalna podmiotowość AI może ułatwić prawną ocenę określonych stanów faktycznych^[14].

Ważnym krokiem dla oceny zasadności przypisywania osobowości prawnej systemom AI stanowi wyrok z dnia 27 lutego 2008 r., 1 BvR 370/07, w którym niemiecki sąd uznał prawo do poszanowania i zagwarantowania poufności i integralności inteligentnych systemów^[15]. Istnieje coraz bardziej nagląca potrzeba uporządkowania pojęć oraz konstrukcji prawnych i ich relatywizacji w odniesieniu do sztucznych agentów^[16]. Przekazanie pewnej formy odpowiedzialności może przemawiać w przypadku dostatecznie złożonych systemów podejmujących autonomiczne decyzje. Nadanie osobowości odnosi się do korzyści, jakie człowiek może osiągnąć w przypadku, gdy to AI ponosi odpowiedzialność za skutki swego działania lub niedziałania. „Elementem takiej ewolucji jest koncepcja upodmiotowienia AI (w jakimś zakresie) albo przyznania jej możliwości samodzielnego działania w obrocie (jako np. quasi-podmiot mający szczątkową podmiotowość czy zdolność prawną albo zdolność do czynności prawnych)”^[17]. A ponieważ wiele decyzji AI może nieść za sobą nieprzewidywalne konsekwencje (skutkiem działania tzw. *black-box effect*),

¹² Gellers, *Rights for Robots. Artificial Intelligence, Animal and Environmental Law*, 39.

¹³ Horst Eidenmüller, *Robots' Legal Personality*, 2017, <https://blogs.law.ox.ac.uk/business-law-blog/blog/2017/03/robots'-legal-personality> [dostęp: 5.11.2025].

¹⁴ Wojciech Robaczyński, „Sztuczna inteligencja – przedmiot badań czy podmiot kontrolowany,” *Kontrola Państwowa*, nr 6 (2022): 18.

¹⁵ Jankowska, *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?*, 188 – 189.

¹⁶ Jankowska, *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?*, 188 – 189.

¹⁷ Paweł Księżak, „My, Naród? Konstytucjonalizacja sztucznej inteligencji, czyli o potrzebie przemodelowania założeń ustrojowych,” *Przegląd Sejmowy*, nr 4 (2021): 68.

kwestia odpowiedzialności prawnej może przerodzić się w złożony problem prawny. „Z punktu widzenia pragmatyzmu nadanie nieosobowym podmiotom prawa-systemom AI osobowości prawnej może przyczynić się do uznania takich podmiotów za odpowiedzialne przynajmniej za skutki i konsekwencje niektórych własnych decyzji, zarazem «uodparniając» istoty ludzkie na ponoszenie takiej odpowiedzialności”^[18]. W obecnej chwili trudno sobie wyobrazić sytuację, by AI była wyposażona w świadomość i czucie (choć takiej możliwości w perspektywie kilku bądź kilkunastu lat nie możemy wykluczyć). Natomiast dyskusja nad nadaniem osobowości prawnej rozbudowanym systemom AI, które dodatkowo podejmują autonomiczne i niezależne od człowieka decyzje, jest w pełni uzasadniona.

2 | AI jako zwierzę

Choć dzisiaj jest to sobie trudno wyobrazić, w średniowieczu w niektórych porządkach prawnych przewidywano odpowiedzialność karną zwierząt^[19]. Obecnie są zwolennicy przyznania podmiotowości prawnej i etycznej wszelkim ożywionym elementom przyrody wykazującym pewien stopień wrażliwości i zdolnym do odczuwania cierpienia, co oznacza dodanie do tej grupy królestwa zwierząt^[20]. Przykładami pozaludzkich bytów, którym nadano osobowość prawną, są: indyjskie świątynie w Amritsar, rzeka Ganges Jamuna w Indiach^[21], nowozelandzka rzeka Whanganui, cały ekwadorski ekosystem^{[22], [23]} (co stanowi odejście od antropocentryzmu na rzecz biocentryzmu^[24]), religijne utwory Sikhów. Dodatkowo w 2017 r. nadano

¹⁸ Tomasz Pietrzykowski, “The Idea of Non-Personal Subjects of Law,” w *Legal Personhood: Animals, Artificial Intelligence and the Unborn*, Visa Kurki i Tomasz Pietrzykowski (Berlin: Springer, 2017), 64.

¹⁹ Antonia Waltermann, “On the Legal Responsibility of Artificially Intelligent Agents: Addressing Three Misconceptions,” *Technology and Regulation* (2021): 38.

²⁰ Rafał Michalczak, *Animals’ Race Against the Machines*, 93.

²¹ Sylwia Wojtczak, “Endowing Artificial Intelligence with Legal Subjectivity,” *AI & Society*, vol. 37 (2022): 207.

²² Art. 10. Konstytucji Republiki Ekwadoru z 2008 r.

²³ Joanna Bryson, Mihailis Diamantis i Thomas Grant, *Of, for, and by the People: The Legal Lacuna of Synthetic Persons* (Berlin: Springer, 2017), 281.

²⁴ Sergio M.C. Avila Negri, “Robot as Legal Person: Electronic Personhood in Robotics and Artificial Intelligence,” *Frontiers in Robotics and AI*, vol. 8 (2021): 7,

obywatelstwo Arabii Saudyjskiej robotowi Sophia^[25]. Prawa i obowiązki przyznane wymienionym nie-ludzkiem bytom z konieczności różnią się od praw i obowiązków nadawanych istotom ludzkim. W przypadku rzeki Whanganui główną troską było to, by nie stała się ona niczyją własnością.

Zgodnie z koncepcją kota z Cheshire podmiotowość prawną definiuje się poprzez sam fakt abstrakcyjnego ujęcia człowieka w prawie, niepowiązanego z żadnymi specyficznymi cechami i wymogami. Idąc dalej: AI można nadać podmiotowość prawną. We współczesnej cywilistyce za punkt odniesienia przyjęto obserwacje relacji zwierzęcia ze środowiskiem i człowiekiem. Cechą łączącą zwierzęta i systemy AI jest nieposiadanie statusu człowieka oraz nieprzewidywalność działania (choć w przypadku robotów, szczególnie wadliwych, działanie może być bardziej nieobliczalne i nieprzewidywalne^[26]; w kontekście AI mówimy o *black-box effect*^[27]). Zbieżne są również cele, dla których zarówno zwierzęta, jak i systemy AI są wykorzystywane^[28]. Obydwa byty uważane są za własność i zwykły przedmiot prawa, a w rękach człowieka traktowane są jako narzędzie, gdzie prawnie odpowiedzialny jest człowiek^[29]. Ponadto do cech łączących te dwa byty należą: otwarcie na dane z zewnątrz, złożoność działań, generowanie ryzyka i autonomiczność. Analogicznie do typów zwierząt w przypadku robotów można zastosować klasyfikację ze względu na ich zdolności do wyrządzania szkód^[30]. Postulat ten znajduje swoje odzwierciedlenie w akcie o sztucznej inteligencji (ang. *Artificial Intelligence Act*), który przewiduje klasyfikację systemów AI z uwagi na ryzyko, jakie za sobą niosą (systemy niskiego, średniego i wysokiego ryzyka oraz systemy

<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/frobt.2021.789327/full> [dostęp: 5.11.2025].

²⁵ Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta*, 36, 379.

²⁶ Richard Kelley et al., *Liability in Robotics: An International Perspective on Robots as Animals*, *Advanced Robotics*, vol. 24 (2010): 8. https://www.cse.unr.edu/~monica/Research/Publications/Journals/KelleyEtAl_AR_10.pdf [dostęp: 5.11.2025].

²⁷ Andrea Bertolini, "Robots as Products: The Case for a Realistic Analysis of Robotic Applications and Liability Rules," *Law, Innovation and Technology*, vol. 5 (2) (2013): 230.

²⁸ Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta*, 157 – 158.

²⁹ Sheikh M. Solaiman, "Legal Personality of Robots, Corporations, Idols and Chimpanzees: A Quest for Legitimacy," *Artificial Intelligence and Law*, vol. 25 (2017): 36 – 37.

³⁰ Kelley et.al., *Liability in Robotics: An International Perspective on Robots as Animals*, 6 – 7.

niedopuszczalne). To, co różni AI od zwierząt, to natura i sam akt wytworzenia^[31] oraz własny popęd zwierząt i zdolność do odczuwania, którą na ten moment rozwoju technologicznego posiadają wyłącznie zwierzęta (choć niezaprzeczalna jest możliwość zainstalowania w przyszłości takiego oprogramowania, które umożliwi odczuwanie jednostce sterującej AI).

Zoologiczny model prawny uzasadnia w polskim systemie koncepcję dereifikacji zwierząt, czyli ich formalnego wyłączenia z klasy rzeczy („odprzedmiotowienia”)^[32], co potwierdza art. 1 zd. 1 ustawy o ochronie zwierząt^[33]. Nie oznacza to, że kategoria ta jest spersonifikowana. Zwierzęta „nie będąc wprawdzie rzeczami, nie stają się mimo to podmiotami prawa. Postępowanie z nimi podlega ograniczeniom prawnym, one same pozostają jednak bardziej przedmiotem obowiązków człowieka, niż podmiotem jakichkolwiek uprawnień przypisywanych im samym”^[34]. Skoro zatem zwierzęta nie są przedmiotami materialnymi (należą do istot żyjących^[35], zdolnych do odczuwania cierpienia) ani nie są również obiektami niematerialnymi, należy uznać, że stanowią szczególny rodzaj dobra materialnego^[36].

Przepisem regulującym odpowiedzialność odszkodowawczą za zwierzę jest art. 431 § 1 kodeksu cywilnego (dalej: k.c.), zgodnie z którym za wyrządzoną przez nie szkodę odpowiada ten, kto zwierzę chowa albo się nim posługuje (z wyjątkiem sytuacji, w której podmiot ten bądź osoba, za którą ponosi odpowiedzialność, nie ponoszą winy). Przedstawiciele doktryny, w tym A. Krasuski, zauważają, że odpowiedzialność człowieka materializuje się w chwili działania szkodzącego zwierzęcia w wyniku jego „własnego popędu”, a zatem w sposób niezależny od komend wydawanych mu przez człowieka. „W stosunku zatem do sztucznego agenta, który uznany został za zwierzę, przyjąć należy, że działanie w ramach własnego popędu

³¹ Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta*, 156 – 171.

³² Mieczysław Goettel, *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2013), 49.

³³ Dz.U. z 2022 r., poz. 2375.

³⁴ „Chodzi zatem o swego rodzaju podmiotowe prawo do «bycia brany pod uwagę» czy też – mówiąc nieco ściślej – prawa do tego, aby interesy danej istoty były brane pod uwagę przy rozstrzygnięciu przez prawo kolizji między nimi a interesami lub uprawnieniami innych podmiotów”, Tomasz Pietrzykowski, „Problem podmiotowości prawnej zwierząt z perspektywy filozofii prawa,” *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria*, nr 2 (94) (2015): 250 – 254.

³⁵ Mirosław Nazar, „Normatywna dereifikacja zwierząt,” w *Prawna ochrona zwierząt*, red. Marek Mozgawa (Lublin: Oficyna Wydawnicza Verba, 2002), 133 – 134.

³⁶ Goettel, *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym*, 50.

będzie możliwe do zaakceptowania wówczas, gdy utrata przez człowieka kontroli nad sztucznym agentem nastąpi na skutek wytworzenia przez tego sztucznego agenta oprogramowania, którego celem będzie zmiana pierwotnie ustalonych przez człowieka celów maszyny samouczącej się^[37]. W przypadku zaś szkody następującej przez działanie zwierzęcia będącego narzędziem w rękach człowieka (kierowanym przez człowieka) podstawą prawną odpowiedzialności mógłby stać się ogólny przepis z art. 415 k.c.

Tendencja do nadawania podmiotowości prawnej zwierzętom w społeczeństwach zachodnich jest bez wątpienia związana z ich rosnącą rolą jako podmiotów o samoistnej wartości społeczno-relacyjnej i ich zmniejszającą się wartością użytkową jako źródła pożywienia. Coraz więcej osób chciałoby nadać zwierzętom określone prawa i dać im legitymację do wytoczenia powództwa w zakresie niezbędnym do obrony tych praw, oczywiście zakładając, że będą odpowiednio reprezentowane (np. w trakcie rozwoju czy sporządzenia testamentu^[38]). Skoro człowiek tworzy oprogramowanie, które w wysokim stopniu ma upodabniać je do zwierzęcia, to znaczy, że jego intencją jest umiejscowienie AI we wzorcu postępowania przewidzianym przez ustawodawcę względem zwierząt. Wobec tego przepisy z ustawy o ochronie zwierząt oraz szczególnie kodeksu cywilnego powinny znaleźć zastosowanie do sztucznych agentów po to, by stali się oni beneficjentami statusu przysługującego zwierzętom^[39].

3 | AI jako niewolnik

W przeszłości znane są nam setki tysięcy przypadków uwłaszczanych i uprzedmiotawianych osób fizycznych (w tym kobiet, dzieci, osób starszych, osób z niepełnosprawnościami), traktowanych gorzej niż biali mężczyźni^[40]. Dopiero dekolonizacja, koniec apartheidu, wyzwolenie i emancypacja kobiet oraz inne ruchy równościowe zadały kres

³⁷ Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta*, 245 – 247.

³⁸ Wojtczak, *Endowing Artificial Intelligence with Legal Subjectivity*, 210.

³⁹ Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta*, 172 – 173.

⁴⁰ Giovanni Sartor, *Cognitive Automata and the Law: Electronic Contracting and the Intentionality of Software Agents* (Berlin: Springer, 2009), 287.

niewolnictwu^[41]. Z uwagi na fakt, że roboty nie przedstawiają zdolności biologicznych i zdolności do odczuwania, w literaturze przedmiotu popularną koncepcją jest oparcie statusu prawnego AI na modelu prawnym niewolnika. Za traktowaniem robotów jako niewolników opowiada się J.J. Bryson^[42], która twierdzi, że wszystkie cele działań AI pochodzą od człowieka. W klasycznym ujęciu niewolnikiem jest osoba, która posiada zdolność do czynności prawnych bez zdolności prawnej („rzecz mówiąca”^[43]). Niewolnik mógł zawierać czynności za swojego pana (łac. *ex persona domini*), a wszelkie prawa nabywane przysługiwały z danego aktu bezpośrednio panu^[44]. Zdolność do czynności prawnych była ograniczona i zawierała się wyłącznie w pośredniczeniu pomiędzy ludźmi wolnymi (łac. *homo liber*). Za traktowaniem AI jako cyfrowe *peculium* opowiedział się U. Pagallo, który twierdzi, że *peculium* to w istocie nic innego jak coś w rodzaju protospółki z ograniczoną odpowiedzialnością (ang. *proto-limited liability company*)^[45]. Historycznie *peculium* ograniczało odpowiedzialność pana za działania jego niewolnika^[46]. Dzisiaj cyfrowe *peculium* może stanowić zabezpieczenie dla roszczenia odszkodowawczego.

Coraz częściej mówi się o elektronicznym niewolnictwie (ang. *electronic slavery*^[47]). Z punktu widzenia związku pomiędzy pożytecznością a podmiotowością prawną kluczowe staje się pytanie, czy dany agent AI jest użyteczny dla człowieka. „Czym większe [...] uszczegółowienie przez człowieka (programisty, producenta, integratora) tych funkcjonalności sztucznego agenta, tym prawo powinno określać w sposób bardziej szczegółowy kompetencje prawne sztucznego agenta”^[48]. Biorąc pod uwagę powyższe, należy zgodzić się z twierdzeniem, że AI jest naturalnym niewolnikiem

⁴¹ Simon Chesterman, „Artificial Intelligence and the Limits of Legal Personality,” *NUS Law Working Paper*, vol. 69, issue 4 (2020): 814.

⁴² Joanna Bryson, „Robots Should Be Slaves,” w *Close Engagements with Artificial Companions: Key Social, Psychological, Ethical and Design Issues*, red. Yorick Wilks (Amsterdam: John Benjamin Publishing, 2010), 63 – 74.

⁴³ Michalczak, *Animals’ Race Against the Machines*, 97.

⁴⁴ Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta*, 194.

⁴⁵ Chesterman, *Artificial Intelligence and the Limits of Legal Personality*, 814 – 816.

⁴⁶ Marcelo Corrales, Mark Fenwick i Nikolaus Forgó, *Robotics, AI and the Future of Law* (Berlin: Springer, 2018), 52 – 53.

⁴⁷ Samir Chopra i Laurence White, *A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2011), 186.

⁴⁸ Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta*, 187.

jako wytwór pracy człowieka^[49] (odpowiednikiem niewolniczej pracy^[50]). Ci przedstawiciele nauki, którzy zgadzają się z koncepcją sztucznego agenta jako niewolnika, argumentują swe poparcie możliwością zapewnienia przyszłości dla ludzkości dzięki takiemu hierarchicznemu porządkowi^[51], należy pamiętać jednak, że „sztuczna inteligencja, która była niewolnikiem, nadal mogła mieć prawo do pewnego stopnia należytego procesu i godności”^[52]. Przy kształtowaniu osobowości prawnej dla systemu AI należy zawsze mieć na względzie pierwszeństwo praw człowieka, praw dziecka i praw zwierząt.

4 | AI jako osoba *małoletnia*

Dla AI należy rozważyć przyznanie podmiotowości prawnej, którą ma małoletni. W nauce częstokroć zestawia się relację małoletni-rodzic (opiekun prawny) w kontekście relacji AI z jej użytkownikiem^[53]. Czym większa jest zdolność sztucznego agenta do nauki, tym mniejsza powinna być odpowiedzialność producenta. Ponadto, czym dłużej trwa udzielanie robotowi instrukcji przez użytkownika, tym większa powinna być odpowiedzialność użytkownika. Stosując art. 426 k.c. *per analogiam* do AI, należy stwierdzić, że przyznanie podmiotowości prawnej dla AI na zasadach odpowiedzialności za małoletniego skutkowałoby brakiem ponoszenia odpowiedzialności przez producenta za wyrządzoną szkodę przez sztucznego agenta. Dodatkowo zastosowanie tego przepisu rodzi szereg wątpliwości związanych z próbą oszacowania wieku systemu AI (nie wiadomo, jak liczyć wiek AI – czy od pierwszego uruchomienia? czy od wprowadzenia systemu AI na rynek?).

Jednocześnie można rozważyć ewentualnie pociągnięcie do odpowiedzialności osobę, która była zobowiązana do nadzoru nad osobą, której z powodu wieku winy poczytać nie można (art. 427 k.c. stosowany *per analogiam* do AI). „Wobec powyższego istniałaby zatem możliwość

⁴⁹ Solum, *Legal Personhood for Artificial Intelligences*, 1276 – 1277.

⁵⁰ Corrales, Fenwick i Forgó, *Robotics, AI and the Future of Law*, 44.

⁵¹ Aviv H. Gaon, *The Future of Copyright in the Age of Artificial Intelligence* (Cheltenham: Edward Elgar, 2021), 37.

⁵² Solum, *Legal Personhood for Artificial Intelligences*, 1277.

⁵³ Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta*, 199 – 202.

formułowania bezpośrednich roszczeń deliktowych wobec użytkownika sztucznego agenta opartych na wykazaniu występowania winy w nadzorze^[54], a art. 427 k.c. mógłby stanowić skuteczny mechanizm dochodzenia roszczeń odszkodowawczych w sytuacji wystąpienia szkody spowodowanej przez AI. Okolicznością, która zwalniałaby ewentualnie producenta z odpowiedzialności, jest wykazanie przez niego w toku postępowania, że uczynił zadość obowiązkowi nadzoru nad AI, np. poprzez regularne dokonywanie aktualizacji.

5 | AI jako elektroniczna osoba prawna

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r.^[55] zawierająca zalecenie dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (2015/2103(INL)) (dalej: Rezolucja) w pkt 59 f) wprowadziła postulat nadania osobowości prawnej dla AI:

nadanie robotom specjalnego statusu prawnego w perspektywie długoterminowej, aby przynajmniej najbardziej rozwiniętym robotom autonomicznym można było nadać status osób elektronicznych odpowiedzialnych za naprawianie wszelkich szkód, jakie mogłyby wyrządzić, oraz ewentualne stosowanie osobowości elektronicznej w przypadkach podejmowania przez roboty autonomicznych decyzji lub ich niezależnych interakcji z osobami trzecimi^[56].

Jak słusznie jest podnoszone wśród przedstawicieli nauki, nie do końca wiadomo, czy elektroniczna osoba prawna to odrębny konstrukt, wyróżniona nowa kategoria przez ustawodawcę europejskiego, czy też inne zastosowanie dla terminu osobowości prawnej^[57]. I chociaż na ten moment

⁵⁴ Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta*, 399.

⁵⁵ Jacob Turner, *Robot Rules. Regulating Artificial Intelligence* (London: Springer International Publishing AG, 2019), 174.

⁵⁶ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r., pkt 59 f).

⁵⁷ Andrea Bertolini, *Artificial Intelligence and Civil Liability. Legal Affairs, Study requested by the JURI committee* (2020), 35.

uregulowanie jest na bardzo abstrakcyjnym poziomie^[58], uznaje się jednak jego istotę: interakcję prawną z innymi stronami.

Ciekawą analizę w zakresie określania statusu prawnego AI przedstawiła G. Bar, która wymieniła kwestie niezbędne do rozważenia: zasady kwalifikacji AI jako elektronicznej osoby prawnej (status taki powinien być przyznawany wyłącznie AGI (ang. *Artificial General Intelligence*), która posiada intelektualne możliwości człowieka); stworzenie systemu obowiązkowych ubezpieczeń dla AGI powiązanych z ubezpieczeniem producenta, projektanta i użytkownika; stworzenie systemu standardów technicznych i certyfikacji; powołanie organu nadzoru; zakres praw i wolności obywatelskich dla AGI; możliwość „wyłączenia” AGI (tzw. *Kill Switch*) – pozostawienie ostatecznej decyzji człowiekowi^[59]. Dodatkowo, rozważając nadanie AI podmiotowości elektronicznej, należy wziąć pod uwagę stopień uczestnictwa danego systemu AI w życiu społecznym, jego zdolność relacyjną, procesy komunikacyjne oraz użyteczną wartość społeczną. Taką ocenę należałoby dokonywać regularnie, *ad casu*, w odniesieniu do pojedynczych klas zgłoszeń, specyfiki danej technologii i ryzyk, jakie za sobą pociąga.

Wezwanie Parlamentu Europejskiego do ponownego przemyślenia praw AI i robotów jest kamieniem milowym w debacie na temat osobowości AI, podkreślającym istotność normatywnej kwestii osobowości AI i robotów. Pomimo że ostatecznie inicjatywa została odrzucona – 13 marca 2024 r. Parlament Europejski przyjął akt w sprawie sztucznej inteligencji; w swej ostatecznej formie dokument odszedł od tworzenia elektronicznej osobowości prawnej; tekst opiera się na podejściu opartym na ryzyku, które moduluje treść norm zgodnie z intensywnością ryzyka stwarzanego przez systemy AI – zaangażowanie w dyskusję prawną odcisnęło swoje piętno. O nieuchronności zmian i konieczności zdefiniowania konturów podmiotowości dla AI wypowiada się wielu przedstawicieli doktryny^[60]. Można się spodziewać, że „prawa AI spotkają podobny los jak inne prawa w historii ludzkości. [...] w całej historii prawa każde kolejne rozszerzenie praw na jakiś nowy podmiot było [...] trochę nie do pomyślenia”, ale ostatecznie „wyrażenie «wszyscy ludzie» faktycznie zaczęło oznaczać wszyscy mężczyźni i kobiety też”^[61].

⁵⁸ Corrales, Fenwick i Forgó, *Robotics, AI and the Future of Law*, 19.

⁵⁹ Gabriela Bar, „Robot personhood, czyli po co nam antropocentryczna sztuczna inteligencja,” w *Prawo sztucznej inteligencji*, red. Marek Świerczyński (Warszawa: C.H. Beck, 2020), 29 – 42.

⁶⁰ Corrales, Fenwick i Forgó, *Robotics, AI and the Future of Law*, 50.

⁶¹ Gaon, *The Future of Copyright in the Age of Artificial Intelligence*, 40 – 41.

W odpowiedzi na Rezolucję w liście otwartym 285 ekspertów AI wyraziło obawę przed nadaniem osobowości prawnej systemom AI. Postulowali rozważenie zarówno prawnego, jak i etycznego wpływu AI. Przeciwno przypisaniu robotom AI osobowości elektronicznej w nauce przedstawiane są następujące argumenty: obawa przed dewaluacją modelu osoby fizycznej („rozszerzenie osobowości prawnej na sztucznych agentów może być postrzegane jako prowadzące do dewaluacji tego, co to znaczy być człowiekiem”^[62]); strach przed nadaniem AI praw człowieka wywiedzionych z Karty praw podstawowych Unii Europejskiej oraz Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (co oznaczałoby zrównanie tych dwóch bytów); zarzucenie modelowi przypisania statusu prawnego robotowi wynikającego z modelu podmiotu prawnego, który zakłada istnienie reprezentanta osoby prawnej, co nie dotyczy robota^[63], oraz możliwość realokacji ryzyka i przesunięcia odpowiedzialności z istniejących już osób fizycznych i prawnych^[64].

Jednocześnie jako przeciwwagę do lęków przedstawiciele części doktryny G. Bar proponuje, by przepisy uwzględniały odpowiedzialność równorzędną lub uzupełniającą AI^[65]. Służyć temu celowi mogłoby

powiązanie podmiotowości prawnej z pewną samodzielnością finansową podmiotu [...] np. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością; w takim przypadku ci, którzy skorzystaliby z działań AI, stanowiliby źródło środków finansowych zapewniających tę autonomię^[66],

⁶² Chopra i White, *A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents*, 185 – 186.

⁶³ *Open Letter to the European Commission, Artificial Intelligence and Robotics*, <http://robotics-openletter.eu> [dostęp: 5.11.2025].

⁶⁴ Charles Kerrigan, *Artificial Intelligence. Law and Regulation* (Cheltenham: Edward Elgar, 2022), 152; Chesterman, *Artificial Intelligence and the Limits of Legal Personality*, 814; Robert van den Hoven van Genderen, “Robot Law, a Necessity or Legal Science Fiction? Machine Medical Ethics and What About the Law?,” *Intelligent Systems*, vol. 74 (2015): 167; Jankowska, *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?*, 191 – 192; Negri, *Robot as Legal Person: Electronic Personhood in Robotics and Artificial Intelligence*, 8.

⁶⁵ Bar, “Robot personhood, czyli po co nam antropocentryczna sztuczna inteligencja,” 29 – 42.

⁶⁶ Wojtczak, *Endowing Artificial Intelligence with Legal Subjectivity*, 212.

jak również poprzez wprowadzenie ubezpieczeń od działań AI. Co więcej, powyższa „zachęta” legislacyjna integrowałaby odpowiedzialność w jednym podmiocie – AI (bez konieczności jej dzielenia pomiędzy użytkownika, producenta, trenera AI, dostawcę danych i innych podmiotów^[67]).

6 | Podsumowanie

Koncepcje, które towarzyszą nadaniu agentom AI podmiotowości prawnej, powinny być tworzone w odniesieniu do istniejącego już stanu prawnego^[68] oraz dorobku nauk filozofii i teorii prawa^[69]. Ponieważ roboty oddziałują na środowisko w nieprzewidywalny sposób, którego nawet producent lub projektujący je programista może nie być w stanie przewidzieć, to ostatecznie powinno to sugerować konieczność uznania osobowości prawnej samej maszyny w celu pociągnięcia jej do bezpośredniej odpowiedzialności^[70]. Autonomiczne działanie AI oraz jej wybory powinny być prawnie wiążące, a w przypadku działania niezgodnego z prawem – powinna być pociągnięta do odpowiedzialności za konsekwencje swoich działań^[71]. Zgodnie z przedstawioną we wstępie tezą badawczą oraz na tle przedstawionych powyżej koncepcji należy stwierdzić, że mechanizm odpowiedzialności za AI jak za zwierzę (art. 431 k.c.) oraz odpowiedzialność przewidziana

⁶⁷ Bertolini i Episcopo, *Robots and AI as Legal Subjects? Disentangling the Ontological and Functional Perspective*, 11; Mitja Kovac, *Judgment-Proof Robots and Artificial Intelligence. A Comparative Law and Economics Approach* (London: Palgrave MacMillan, 2020), 122 – 142.

⁶⁸ Jankowska, *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?*, 192.

⁶⁹ „Konstelacja rozproszonych wcieleń i poznań wymaga zarówno rozszerzonego ujęcia prawnego (post)ludzkiego podmiotu, jak i rozszerzenia zakresu etyki poza człowieka, ponieważ obecny obraz racjonalnego oraz bezcielesnego podmiotu ludzkiego jako głównego agenta społecznego z założenia nie jest w stanie wyjaśnić hybrydowych procesów poznawczych i ucieleśnionych”. Mireille Hildebrandt i Antoinette Rouvroy, *Law, Human Agency, and Autonomic Computing. The Philosophy of Law Meets the Philosophy of Technology* (New York: Routledge, 2011), 111.

⁷⁰ Andrea Bertolini, “Robots as Products: The Case for a Realistic Analysis of Robotic Applications and Liability Rules,” *Law, Innovation and Technology*, vol. 5 (2) (2013): 220.

⁷¹ Gunther Teubner, “Digital Personhood? The Status of Autonomous Software Agents in Private Law,” *Ancilla Iuris*, vol. 7 (2018): 107.

w art. 427 k.c. (wina w nadzorze) są optymalną alternatywą dochodzenia roszczenia odszkodowawczego.

Nadanie osobowości prawnej AI nie powinno budzić tylu wątpliwości. Agent elektroniczny po prostu przedstawia inny sposób, w jaki osoby fizyczne mogą prowadzić swoją działalność^[72], a osobowość elektroniczna lub robotyczna nie ma na celu ingerowania w ekskluzywność miejsca człowieka w świecie^[73]. AI nie zmierza do zastąpienia człowieka, a pomaga zastąpić robota w człowieku^[74]. Ważne jest zatem odrzucenie neutralnego technologicznie poglądu, odrzucenie restryktywizmu (na rzecz permissywiizmu) i przyjrzenie się bogatej mozaice różnorodnych technologii, wymagających oceny *ad casum*^[75]. Jak konkluduje U. Pagallo „sztuczni agenci powinni mieć możliwość uzyskania niezależnej osobowości prawnej na podstawie zadania, które mają do wykonania”^[76]. Samo zaś usytuowanie prawne i pozycjonowanie robotów AI powinno być uzależnione od stopnia autonomii AI oraz istniejących potrzeb społecznych. Zdaniem autora wybranie koncepcji elektronicznej osobowości dla AI nie zagraża prawom człowieka, prawom dziecka czy prawom zwierząt. Należy jednak uznać podrzędność elektronicznej osobowości wobec wyżej wymienionych.

Problem nadania osobowości prawnej AI wydaje się nieunikniony (nie wspominając już o coraz częstszym postulacie przedstawicieli nauki, by stworzyć odrębną dziedzinę *lex informatica*^[77]). Na koniec warto przytoczyć słowa L.B. Solum z 1992 r.: „W przyszłości, w której będziemy wchodzić w interakcje z takimi SI lub inteligentnymi istotami z innych planet, możemy być zmuszeni do udoskonalenia naszej koncepcji osoby”^[78]. I choć od ich wypowiedzenia minęło ponad 30 lat, wydawać się może, że nigdy wcześniej nie były one bardziej aktualne.

⁷² Anthony Bellia, “Contracting with Electronic Agents,” *Emory Law Journal*, vol. 50 (2001): 1067.

⁷³ Corrales, Fenwick i Forgó, *Robotics, AI and the Future of Law*, 40.

⁷⁴ Jacek Męcina, *Od cyfryzacji i robotyzacji do sztucznej inteligencji. Wyzwania dla gospodarki i rynku pracy* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2023), 9.

⁷⁵ Bertolini, *Artificial Intelligence and Civil Liability*, 38.

⁷⁶ Corrales, Fenwick i Forgó, *Robotics, AI and the Future of Law*, 50.

⁷⁷ Marek Świerczyński, *Delikty internetowe w prawie prywatnym międzynarodowym* (Kraków: Zakamycze, 2006), 170.

⁷⁸ Solum, *Legal Personhood for Artificial Intelligences*, 1285 – 1287.

Bibliografia

- AIA (Artificial Intelligence Act) z dnia 13 marca 2024 r. (Dz.U. UE L1689 z 12.07.2024 r.).
- Bellia, Anthony. "Contracting with Electronic Agents." *Emory Law Journal*, nr 50 (2001): 1047 – 1092.
- Beranger, Jerome. *Societal Responsibility of Artificial Intelligence. Towards an Ethical and Eco-Responsible AI*. Hoboken: Wiley, 2021.
- Bertolini, Andrea i Francesca Episcopo. "Robots and AI as Legal Subjects? Disentangling the Ontological and Functional Perspective." *Frontiers in Robotics and AI*, nr 9 (2022): 1 – 15. <https://doi.org/10.3389/frobt.2022.842213>.
- Bertolini, Andrea. *Artificial Intelligence and Civil Liability. Legal Affairs, Study Requested by the JURI Committee*, 1 – 136. 2020.
- Bertolini, Andrea. "Robots as Products: The Case for a Realistic Analysis of Robotics Applications and Liability Rules." *Law, Innovation and Technology*, nr 5 (2) (2013): 214 – 247. <https://doi.org/10.5235/175799615.2.214>.
- Bielska-Brodziak, Agnieszka. *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2015.
- Brenner, Walter, Rüdiger Zarnekow i Hartmut Wittig. *Intelligent Software Agents: Foundations and Applications*. Berlin–New York: Springer, 1998.
- Bryson, Joanna, Mihailis Diamantis i Thomas Grant. *Of, for, and by the People: The Legal Lacuna of Synthetic Persons*. Berlin: Springer, 2017.
- Bryson, Joanna. "Robots Should Be Slaves." W *Close Engagements with Artificial Companions: Key Social, Psychological, Ethical and Design Issues*, red. Yorick Wilks, 63 – 74. Amsterdam: John Benjamin Publishing, 2010.
- Chesterman, Simon. "Artificial Intelligence and the Limits of Legal Personality." *NUS Law Working Paper*, vol. 69, issue 4 (2020): 819 – 844. <https://doi.org/10.1017/S0020589320000366>.
- Chopra, Samir i Laurence White. *A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2011.
- Corrales, Marcelo, Mark Fenwick i Nikolaus Forgó. *Robotics, AI and the Future of Law*. Berlin: Springer, 2018.
- Eidenmüller, Horst. "Robots' Legal Personality." *Oxford Business Law Blog*. 2017. <https://blogs.law.ox.ac.uk/business-law-blog/blog/2017/03/robots'-legal-personality>.
- Fingar, Peter. *Competing for The Future with Intelligent Agents and a Confession*. 2018. <https://www.forbes.com/sites/cognitiveworld/2018/11/11/competing-for-the-future-with-intelligent-agents-and-a-confession/>.
- Gaon, Aviv. *The Future of Copyright in the Age of Artificial Intelligence*. Cheltenham: Elgar Law, 2021

- Gellers, Joshua. *Rights for Robots. Artificial Intelligence, Animal and Environmental Law*. New York: Routledge, 2021.
- Goettel, Mieczysław. *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2013.
- Hildebrandt, Mireille i Antoinette Rouvroy. *Law, Human Agency, and Autonomic Computing. The Philosophy of Law Meets the Philosophy of Technology*. New York: Routledge, 2011.
- van den Hoven van Genderen, Robert. "Robot Law, a Necessity or Legal Science Fiction? Machine Medical Ethics and What About the Law?" *Intelligent Systems*, vol. 74 (2015): 167 – 177. <http://www.switchlegal.nl/robot-law-a-necessity-or-legal-science-fiction-machi-ne-medical-ethics-and-what-about-the-law/>.
- Kelley, Richard, Enrique Schaerer, Micaela Gomez i Monica Nicolescu. "Liability in Robotics: An International Perspective on Robots as Animals." *Advanced Robotics*, nr 13 (2010): 1861 – 1871. <https://doi.org/10.1163/016918610X527194>.
- Kerrigan, Charles. *Artificial Intelligence. Law and Regulation*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2022.
- Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz.U. z 2023 r., poz. 1933).
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1994 r. (Dz.U. z 2023 r., poz. 2809).
- Kovac, Mitja. *Judgment-Proof Robots and Artificial Intelligence. A Comparative Law and Economics Approach*. London: Palgrave, 2020.
- Krasuski, Andrzej. *Status prawny sztucznego agenta. Podstawy prawne zastosowania sztucznej inteligencji*. Warszawa: C.H. Beck, 2021.
- Książak, Paweł. "My, Naród? Konstytucjonalizacja sztucznej inteligencji, czyli o potrzebie przemodelowania założeń ustrojowych." *Przegląd Sejmowy*, nr 4 (165) (2021): 65 – 87. <https://doi.org/10.31268/PS.2021.46>.
- Kurki, Visa i Tomasz Pietrzykowski. *Legal Personhood: Animals, Artificial Intelligence and the Unborn*. Berlin: Springer, 2017.
- van der Meulen, Sjoukje i Max Bruinsma. "Man as «Aggregate of Data». What Computers Shouldn't Do." *AI & Society*, vol. 34, (2019): 343 – 354. <https://doi.org/10.1007/s00146-018-0852-6>.
- Męcina, Jacek. *Od cyfryzacji i robotyzacji do sztucznej inteligencji. Wyzwania dla gospodarki i rynku pracy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2023.
- Nazar, Mirosław. "Normatywna dereifikacja zwierząt." W *Prawna ochrona zwierząt*, red. Marek Mozgawa, 133 – 134. Lublin: Oficyna Wydawnicza Verba, 2002.
- Negri, Sergio M.C. Avila. "Robot as Legal Person: Electronic Personhood in Robotics and Artificial Intelligence." *Frontiers in Robotics and AI*, nr 8 (2021): 1 – 10. <https://doi.org/10.3389/frobt.2021.789327>.
- Open Letter to the European Commission, Artificial Intelligence and Robotics*. <http://robotics-openletter.eu>.

- Pietrzykowski, Tomasz. "Problem podmiotowości prawnej zwierząt z perspektywy filozofii prawa." *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria*, nr 2 (94) (2015): 247 – 259.
- Robaczyński, Wojciech. "AI a audyt. Sztuczna inteligencja – przedmiot badań czy podmiot kontrolowany." *Kontrola Państwowa*, nr 6 (2022): 8 – 29. <https://doi.org/10.53122/ISSN.0452-5027/2022.1.42>.
- Sartor, Giovanni. "Cognitive Automata and the Law: Electronic Contracting and the Intentionality of Software Agents." *Artificial Intelligence and Law*, nr 17 (4) (2009): 253 – 290. <https://doi.org/10.1007/s10506-009-9081-0>.
- Scherer, Matthew. "Of Wild Beasts and Digital Analogues: The Legal Status of Autonomous Systems." *Nevada Law Journal*, vol. 19, nr 1 (2019): 259 – 291.
- Solaiman, Sheikh M. "Legal Personality of Robots, Corporations, Idols and Chimpanzees: A Quest for Legitimacy." *Artificial Intelligence and Law*, nr 25 (2) (2017): 155 – 179. <https://doi.org/10.1007/s10506-016-9192-3>.
- Solum, Lawrence. "Legal Personhood for Artificial Intelligences." *North Carolina Law Review*, vol. 70 (1992): 1231 – 1288. <https://doi.org/10.4324/9781003074991-37>.
- Świerczyński, Marek. *Delikty internetowe w prawie prywatnym międzynarodowym*. Kraków: Zakamycze, 2006.
- Świerczyński, Marek. *Prawo sztucznej inteligencji*. Warszawa: C.H. Beck, 2020.
- Teubner, Gunther. "Digital Personhood? The Status of Autonomous Software Agents in Private Law." *Ancilla Iuris*, vol. 7 (2018): 106 – 149.
- Turner, Jacob. *Robot Rules*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019.
- Ustawa o ochronie zwierząt z dnia 21 sierpnia 1997 r. (Dz.U. z 2022 r., poz. 2375).
- Wallin, Lisa. *Edo Automata: Tracing Japan's Robot Heritage to Feudal-Era Karakuri Dolls*. https://www.tokyoweekender.com/art_and_culture/japanese-culture/edo-automata-tracing-japans-robot-heritage-to-feudal-era-karakuri-dolls/.
- Waltermann, Antonia. "On the Legal Responsibility of Artificially Intelligent Agents: Addressing Three Misconceptions." *Technology and Regulation* (2021): 35 – 43. <https://doi.org/10.71265/zyckpp83>.
- Wojtczak, Sylwia. "Endowing Artificial Intelligence with Legal Subjectivity." *AI & Society*, nr 37 (2022): 205 – 213. <https://doi.org/10.1007/s00146-021-01147-7>.
- Yampolsky, Roman. "AI Personhood: Rights and Laws." W *Advances in Human and Social Aspects of Technology. Machine Law, Ethics, and Morality in the Age of AI*, red. Steven John Thompson, 4. Hershey: IG Global, 2021.

